

Аңсуа бызшәа Қыртәыла ақны ауһауһри ена сапартәуәлуғи

Арегионалтә ма аицарақәа
рбызшәақәа Европатә ахартиа

ррегион-ули аң уәмцирәсәбаата
енәбәс еврәуәлуғи қартиа

► coe.int/minlang

Абызшәа
амаақәпага

енәс гәмаккәлуғи

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

*Арегионалтә ма аицарақәа
рбызшәакәа Европатә ахартә
Европатә аилакра аконвенциа
иаанарҭшоит, уи иацхраауеит
аицарақәа рбызшәакәа рыхьчара,
избанзар урт рдасла рхатәы
бызшәала ицәажәоит атәыла
акны. Абызшәакәа рхартиа
иазыҭхьагәанатоит ацхыраараз
еиуеиҭшым аусмәаҭҭгәтәкәа,
урт еикәыршәоуп имааҭнагарц,
иацхраарц арт абызшәакәа
ахәынтқарраф, чыдала ашколқәа
ркны, акультуратә усмәаҭҭгәтәкәа
раан, амедиафәы, акомпаниакәа раан,
аусбартатә аиҭкаарақәа рфәы рхәы
архәаразы.*

*1999 шықәсазы Европатә
аилакра алахәра аан, Қырттәыла
имааҭнагеит арегионтә ма
аицарақәа рбызшәакәа Европатә
ахартиа аратификациеи, атәыла
аиҭабыра абызшәакәа рхартиа
аратификациеи, аларцәареи
анымәаҭнагалагь инаркны,
адокумент ацхыраара аантоит аҭсуа
бызшәа ахьчарагы, избанзар уи
абызшәала аицарақәа ирхыҭхьаҭалоу
аҭсуаа цәажәоит Қырттәыла.
Ари абызшәа амаақәдагас иҭоу
Европатә ахартиа аиазҭхьагәаҭоу
ацхыраареи, аусмәаҭҭгәтәкәен роуп
аҭсуа бызшәазы, уи анагзарагы
Қырттәыла агәы иҭоуп.*

*Шәадгыла арт аусмәаҭҭгәтәкәа
шәаргы, есқьынагь шәхы
иашәырхәозар аҭсуа бызшәа
еиуеиҭшым ахырхартәкәа рфәы,
шәара ахадара змоу ахәта алашәоит
аҭсшәа, Қырттәыла абызшәа еиҭш,
аикәырхареи, арәнарен аус акны.*

*რეგიონული ან უმცირესობათა
ენების ევროპული ქართია
წარმოადგენს ევროპის საბჭოს
კონვენციას, რომელიც ხელს
უწყობს იმ უმცირესობათა
ენების დაცვას, რომლებმაც
ტრადიციულად საუბრობენ ქვეყანაში.
ენათა ქართია ითვალისწინებს
ხელშეწყობის სხვადასხვა
ლონისძიებებს, რომლებიც
შექმნილია იმის უზრუნველსაყოფად
და წასახალისებლად, რომ
მონდეს ამ ენების საჯაროდ,
განსაკუთრებით სკოლებში,
კულტურულ ღონისძიებებში, მედიაში,
კომპანიებსა და ადმინისტრაციულ
ორგანოებში გამოყენება.*

*1999 წელს ევროპის საბჭოში
გაწვერიანების დროს, საქართველომ
იკისრა რეგიონული ან
უმცირესობათა ენების ევროპული
ქართიის რატიფიცირება. როგორც
კი საქართველოს ხელისუფლებამ
მოახდენს ქართიის რატიფიცირებას
და დოკუმენტი შევა ძალაში, იგი
ხელს შეუწყობს აფხაზური ენის
დაცვასაც, რადგან იგი წარმოადგენს
უმცირესობათა იმ ერთ-ერთ
ენას, რომელმაც ტრადიციულად
საუბრობენ საქართველოში.
მოცემული ენის გზამკვლევი
მოიცავს ენების ევროპული ქართიით
გათვალისწინებულ ხელშეწყობის იმ
ლონისძიებებს, რის გამოყენებასაც
საქართველო აპირებს აფხაზურის
მიმართ.*

*მხარი დაუჭირეთ ამ ღონისძიებებს:
თუ თქვენც რეგულარულად იყენებთ
აფხაზურ ენას სხვადასხვა სფეროში,
თქვენ მნიშვნელოვან წვლილს
შეიტანთ აფხაზურის, როგორც
საქართველოს ენის, შენარჩუნებისა
და განვითარების საქმეში.*

Амзықәи, апринципқәи

— Қыртәыла ахатәы политикей, азақәуантә, аҧышәаратә ускәи аҧсуа бызшәазы, уи ала иахьцәажәо ацакырадгьыл инацакны, уи абызшәа ичыдоу аҧагылазаашьа инакәыршәаны, иармазенуеит абарт ахықәкырақәа, апринципқәа ирықәырҧшны:

- ▶ Аҧсуа бызшәа азхатара акультуратә абеара еиҧш
- ▶ Аҧсуа бызшәа агеографитә атыҧ апату ақәцарей, аамтала администрациатә айкәыгара иҧоу ҧырхагара анамтарц аҧсуа бызшәа аҧиараҧы
- ▶ Аҧсуа бызшәа аҧиаразы ихымҧадоу аусмәаҧҧатәқәа рынагзара абызшәа ахьчара амзыз ала
- ▶ Фырхәалеи ма адыратә аформала, ахәынтқаррей, ахатәы ҧстазаарей рҧы аҧсуа бызшәа ахархәаразы ацхыраара акацара
- ▶ Ахартия ала иазҧхьагәаҧоу ахырхартаҧы аҧсуа бызшәала ицәажәо агәыҧқәа рыбжьара аизыкказаашьақәа реикәырхарей, рырҧиарей, иара убас акультуратә еизыкказаашьақәа рышьақәырҧҧәара ахәынтқарра акны инхо егырт

аиҧнәаи да ариҧциқәаи

— საქართველო საკუთარ პოლიტიკას, კანონმდებლობასა და პრაქტიკულ საქმიანობას აფხაზური ენის მიმართ იმ ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც ეს ენა გამოიყენება და ამ ენის კონკრეტული სიტუაციის შესაბამისად, ააგებს შემდეგ მიზნებსა და პრინციპებზე დაყრდნობით:

- ▶ აფხაზური ენის აღიარება კულტურული სიმდიდრის გამოხატულებად
- ▶ აფხაზური ენის გეოგრაფიული არეალის პატივისცემა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ არსებული ან ახალი ადმინისტრაციული დაყოფა დაბრკოლებას არ წარმოადგენდეს აფხაზური ენის განვითარებისათვის
- ▶ საჭიროების შემთხვევაში, აფხაზური ენის განვითარებისათვის გადამჭრელი მოქმედების აუცილებლობის უზრუნველყოფა, მისი დაცვის მიზნით
- ▶ მეპირი და წერილობითი ფორმით, საჯაროდ და პირად ცხოვრებაში აფხაზური ენის გამოყენების ხელშეწყობა და/ან წახალისება
- ▶ ქართილთა გათვალისწინებულ სფეროებში აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე ჯგუფებს შორის კონტაქტების შენარჩუნება და განვითარება, აგრეთვე კულტურული ურთიერთობების დამყარება სახელმწიფოში

აგაფუკაა, ეიუეიფუშым აბიშაალა
იწააჟაო რჳი

- ▶ ატარალშარატა აილაზარა
აკნა აფსუა ბიშაა ატარეი,
ატარაჳი იაკანაგო აფორმაკაეი,
ალშარაკაეი რეიკაჳიშარა
- ▶ აფსუა ბიშაალა იმწააჟაო
აუაა რჳი აბიშაა ატარაჳი
ათაგაილაზაშაკა რეიკაჳიშარა,
არი აბიშაალა იახწააჟაო ატაჳი
აკნა ინჳოზარ, აბიშაა რტარ
რტაჳიზარ
- ▶ აუნივერსიტეტკაეი, იაკანაგო
აუსჳარტაკაეი რკნა აფსუა
ბიშაა ატარეი, ატარეი
აწჳირარა
- ▶ აბრი ახარტიალა იჳუჳაგაათო
ახარტარაჳი ახაჳიწკარრაბჳარატა
აიწჳიჳახლარაკა იაკანაგო
აფორმაკა რეიკაჳიშარა აფსუა
ბიშააჳი.

კჳირტაჳილა ატაკჳიჳკარა აგოიწ,
აფსუა ბიშაა ახარტარაჳი
იარბიწაალაგა იაშამრალა
ახიწააჳარა აჳკჳირა აზურა,
აბიშაა ახარაჳი, აჳიარაჳი
აჳირჳაგა აზტო აბიშაა აშარტა
იტაჳირგალო აუს აჳიჳარა ატარა
აჳკჳირა აზურა. აფსუა ბიშაა
აწჳირარაჳი იწაჳო აუსკა
რჳიწააჳარა, ურტ ჳიკაკჳი ირჳოჳ
აბრი აბიშაალა იწააჟაოი, ეგჳირტ
აუააჳირეი რჳიბჳარა აიკრარა
აშაკაჳირგაიარეი, მა აბრი აბიშაა
ახ იწაჳო, იაშამ აზნეირა ჳოჳ,
იალარწაო აბიშაალა იწააჟაო
რჳილა ადისკრიმინაიატა აკწი
იჳიჳაზაჳაროჳ.

მცხოვრებ სხვა ჳგუჳებთან,
რომლებიც განსხვავებულ ენებზე
საუბრობენ

- ▶ განათლების სისტემის ყველა
შესაბამის საფეხურზე აფხაზური
ენის სწავლებისა და შესწავლის
სათანადო ფორმებისა და
საშუალებების უზრუნველყოფა
- ▶ აფხაზურ ენაზე არამოსაუბრე
პირებისათვის ენის შესასწავლად
პირობების შექმნა, თუ ისინი
ცხოვრობენ იმ ტერიტორიაზე,
სადაც ეს ენა გამოიყენება და აქვთ
მისი შესწავლის სურვილი
- ▶ უნივერსიტეტებსა ან შესაბამის
დაწესებულებებში აფხაზური
ენის შესწავლისა და კვლევის
ხელშეწყობა
- ▶ ამ ქართიით
გათვალისწინებულ სფეროებში
სახელმწიფოთაშორისი
გაცვლების შესაბამისი ფორმების
ხელშეწყობა აფხაზური ენისთვის.

აფხაზური ენის გამოყენების მიმართ,
საქართველო იღებს ვალდებულებას
ალკვეთოს, თუ ჳერ არ ალუკვეთავს,
ნებისმიერი გაუმართლებელი
გამორჩევა, გამორიცხვა, შეზღუდვა
ან უპირატესობის მინიჭება, რომელიც
მიმართულია ამ ენის შენარჩუნებისა
და განვითარებისათვის ხელის
შეშლისა ან საფრთხეში ჩაგდებისაკენ.
ამასთან, აფხაზური ენის
სასარგებლოდ სპეციალური ზომების
მიღება, რომლებიც მიზნად ისახავს ამ
ენაზე მოლაპარაკეთა და დანარჩენ
მოსახლეობას შორის თანასწორობის
ხელშეწყობას, ან რომლებიც
სათანადოდ იღებს მხედველობაში
ამ ენის განსაკუთრებულ პირობებს,

Қырттәыла атакпұхықәра агоит, иахәтәу аусмәағгәтәкәа рыла ацхыраара атара атәыла алингвисттә гыпқәа зегьы рыбжьара аилибакаара каларц азы, чыдала атәыла акны атцареи, аказареи аиурафы иаланархәырц аҕсуа бызшәа, иаанарҕшырц аҕсуа бызшәа ахь апатукәцареи, аилкаареи, атолерантрәтә азнеиреи, иара убас амасмедиа иацхыраарц абарт ахықәкырақәа рынагзарафы.

Аҕсуа бызшәа азы аполитикатә азбырақәа раан, Қырттәыла еилнакаароуп абри абызшәала ицәажәо агәыпҕ иамоу ауадафракәеи, урт рыла ихәоу агәызыхәарақәеи. Ахымҕадара калар Қырттәыла ацхыраара рыртароуп аиҕкаарақәа рышыакәыргылараз, урт аихабыратә аиҕкаарақәа абжьагара рыртәит аҕсуа бызшәа иадхәалоу азцаарақәа зегьы реилыргаразы.

Ацаралшара

— Ацаралшара аган ала, Қырттәыла атакпұхықәра агоит, ари абызшәа ахархәара ахькоу атакыратгьыл акны, уи абызшәа атагылазашәала, ҕырхагара аимуырц ахәынтқарратә абызшәа атцара аан:

ар һаитәзләбә дйскрймйнацййс аҗтәд уфрә гәвргәләбәул әнәбәм мәлапәрақәтә мймәрт. сәҗәртәвәләә йләбәс вәлдәбәуләбәс, шәсәбәмйсй ләнәйсдйбәбәйтә хәләй шәуҕҕәс урәтйәртәгәбәбәс җәвәйсйс җвәлә ләнәгвйсәтсур җгүфәс шәорйс. кәрәдәл, җәвәҗәнәшй гәнәәтләбәйсә дә пәрофәсйәуләй мәмбәдәбәйсә сәвәрошй шәмәшәвәбәулә сәмәҗәмәдәлә мйбнәбәс шәорйс мәәсәдйнәләс әвәбәшурй әнәйс мймәрт пәтйәвйсәвәйсйс, гәгәбәйсә дә тәләвәрәнәтсуләй дәмәкйдәбәуләбәйсә һәртәвә дә әсәвәвә ҕәәәхәләйсәләс мәсәмәдйә әмәвә мйбнәбәйсә мйсәәлҕәвәдә.

әвәбәшурй әнәйс мймәрт пәолйтәкйс гәнәсәбләвәрйсәс, сәҗәртәвәләә мйхәдәвәләбәшй мййләбәс әм әнәбә мәлапәрақә җгүфәбәйсә сәҗәйрәбәбәсә дә мәт мйәр гәмәтәҗәмәулә сурәвйләбәс. әуҗйләбәләбәйсә шәмәтәхәвәвәшй, сәҗәртәвәләәс мйәр ҕәәәхәләйсәдәбә йсәтйә орәгәнәбәйсә шәҗәмнә, рәмәләтә мйбәнәйә хәләйсәуләбәйсә орәгәнәбәйсәтәвәйсә рәһәвәбәйсә мйҗәмә әвәбәшур әнәсәтән дәкәвәшйрәбәулә җвәлә сәкйәтәхәбә.

гәнәәтләбә

— гәнәәтләбәсәтән мймәртәбәшй, сәҗәртәвәләә вәлдәбәуләбәс йләбәс йм тәвәрйтәорйәбәм, сәдәвә җәс әнә гәмәйәвәнәбә, әм әнәйсә мдәгәмәрәбәйсә мйхәдәвәйтә дә сәбәхәләмҕйәфәә әнәйсә сҕәвәләбәйсәтәвәйсә бйәнәйсә мйәвәнәбәйсә гәрәмә:

- ▶ Алшара рытара ашкол итамлац аҕсуа бызшәа ацара аиуразы
- ▶ Алшара рытара алагартатә ашколкәа аҕсуа бызшәа ацара аиура
- ▶ Абжьаратә ашколкәа аҕсуа бызшәа ацара аиура алшара рытара, ацаратә апрограма иахәтакны, уи ацара зтахә ма атаацәа аҕсуа бызшәа ацара иакәшахатзыр
- ▶ Алшара рытара атехникатәи, азанатитәи ацара аиура аҕсуа бызшәала
- ▶ Алшара рытара ауниверситети, еҕырт иреихазоу ацараиуртакәеи ркны аҕсуа бызшәала ацара аиура алшара рытара
- ▶ Аҕсуа бызшәа ацара, аматәар адисциплинакәа руакы еиҕш ахьазареи, зыкәра наҕзахьоу ауаа хымҕада ирцарц азы, иҕкым ацара аиура иантцакны
- ▶ Имџаҕнагарц ауснаҕзатәкәа атоурыхи, акультрей рцаразы, уи иаанарҕшо иахатарнакуп аҕсуа бызшәа
- ▶ Еикәнәршәарц арцаџәа рбазеи, анаџс ауаа азаанат аиураз разыкатаразы, уи ихымҕадоуп аҕсуа бызшәа ацаразы имџаҕгатәу аускәа рынаҕзаразы.
- ▶ ხელმისაწვდომი გახადოს სკოლამდელი განათლება აფხაზურ ენაზე
- ▶ ხელმისაწვდომი გახადოს დაწყებითი განათლება აფხაზურ ენაზე
- ▶ ხელმისაწვდომი გახადოს საშუალო განათლება აფხაზურ ენაზე
- ▶ ხელმისაწვდომი გახადოს ტექნიკური და პროფესიული განათლება აფხაზურ ენაზე
- ▶ ხელმისაწვდომი გახადოს საუნივერსიტეტო და სხვა სახის უმაღლესი განათლება აფხაზურ ენაზე
- ▶ უზრუნველყოს, რომ აფხაზური ენა ერთ-ერთი დისციპლინის სახით ისწავლებოდეს მრდასრულთა და უწყვეტი განათლების ფარგლებში
- ▶ მიიღოს ზომები, რომ უზრუნველყოფილი იქნას იმ ისტორიისა და კულტურის სწავლება, რომლის გამოხატულებასაც წარმოადგენს აფხაზური ენა
- ▶ უზრუნველყოს მასწავლებელთა საბაზისო და შემდგომი პროფესიული მომზადება, რომელიც აუცილებელია აფხაზურ ენაზე განათლების მიღებისათვის საჭირო ღონისძიებების განსახორციელებლად.

Ацаралшара аган ала, ацакырадгьыл, ацас ала аҕсуа бызшәа рхәы иахьадмрхәо, Кырттәыла атакҕхыкәра агоит, азин атара, ма азыразра амџаҕгара, аҕсуа бызшәа ацаразы аусҕазатәкәа рымџаҕгаразы,

განათლებასთან მიმართებაში, იმ ტერიტორიაზე, სადაც ტრადიციულად არ გამოიყენება აფხაზური ენა, საქართველო ვალდებულია იღებს ნება დართოს, წაახალისოს ან უზრუნველყოს აფხაზურ ენაზე

აფსუა ბызშაღა იცაჟეო აუააფსყრა რხყფხაჯარა უი ამფაფგარა აღშარა რნათოზარ.

Азбаратә аусбарта

— Қырттәыла атакфхыкәра адуп, аусбыратә аокругкәа рҕы, уақа инхо рхыпхъаჯара, афсуа бызшәа зхы иазырхәо, цақа иарбоу инаҗзатәу аускәа иакәшәозар, ари абызшәа атагылазаашьа инакәыршәаны, ари апункт акны икоу адгаларакәа нанаҗзароуп, азабафы ила еилыргоу аускәа, аиашаҗбыра ашьакәыргыларა иафырхагамхарц азы:

Ашьауфьатә азбараеиҕкаарафы:

- ▶ Азин азоужьтра, азбараеиҕкаара иалахәу аган азбыра ахь зхала инеиуа, афсуа бызшәа ахыахәраз икәу ахарцькәа ирышымларц. Ахымфадара калар, аитагафи, аитагаратә амацура ахархәара.
- ▶ Еикәнаршәарц, аусбыра афсуа бызшәала амфәафгара. Ахымфадара калар, аитагафи, аитагаратә амацура ахархәара.

ან აფხაზური ენის სწავლება განათლების ყველა შესაბამის საფეხურზე, თუ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ამას ამართლებს.

სასამართლო ორგანოები

— საქართველო ვალდებულია იღებს, იმ სასამართლო ოლქების მიმართ, სადაც მცხოვრებთა რაოდენობა, რომლებიც იყენებენ აფხაზურ ენას, ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრულ ზომებს, ამ ენის მდგომარეობის შესაბამისად და იმ პირობით, რომ ამ პუნქტით უზრუნველყოფილი ზომები მოსამართლის მიერ არ უნდა განიხილებოდეს ისეთებად, რომლებიც აბრკოლებს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებას:

სისხლის სამართალწარმოებაში:

- ▶ უზრუნველყოს, რომ ერთ-ერთი მხარის თხოვნით სასამართლოში საქმის განხილვა წარიმართოს აფხაზურ ენაზე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების უზრუნველყოფით, დაინტერესებული პირებისათვის ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე.
- ▶ უზრუნველყოს, რომ ბრალდებული სარგებლობდეს აფხაზური ენის გამოყენების უფლებით. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების უზრუნველყოფით, დაინტერესებული პირებისათვის ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე.

▶ Еикәнаршәарц, абыратә ма ҫырхәалатә аформала иалагалу арзахалқәа, ашахатра ашьакәырҕәҕәараз, ииашам хәа ирымҕхьазарц, уи аформулировка аҕсуа бызшәала инагзар. Ахымҕадара аан аитаҕаҕи, аитагаратә аус анагзарей аинтирес змоу рзы ахарць рмоукәа.

▶ Ахәара ашьаҕытрала, еикәнаршәарц азбараеиҕаара иадхәалу адокументқәа аҕсуа бызшәала реиқәыршәара. Ахымҕадара аан аитаҕаҕи, аитагаратә аус анагзарей аинтирес змоу рзы ахарць рмоукәа.

Атәылауафратә азбараеиҕаараҕы:

▶ Азин азоужьтра, азбараеиҕаара иалахәу аган азбыра ахь зхала инеиуа, аҕсуа бызшәа ахьахәраз икәу ахарцькәа ирыцымларц. Ахымҕадара калар, аитаҕаҕи, аитагаратә амацура ахархәара.

Администрациатә азбараеиҕаараҕы:

▶ Еикәнаршәарц, аганқәа руакы ахәарала аусзбыра

▶ Убрунҕевелыос, ром ҫҕерилобითи ту ҕепири формით ҫемოსული ганҕсадებები და მტციებულებები არ ჩაითვალოს დაუშვებლად მხოლოდ იმ საფუძველზე, რომ მათი ფორმულირება აფხაზურ ენაზე განხორციელდა. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების უბრუნველყოფით, დაინტერესებული პირებისათვის ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე.

▶ თხოვნის საფუძველზე, უბრუნველყოს სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული დოკუმენტების აფხაზურ ენაზე შედგენა. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების უბრუნველყოფით, დაინტერესებული პირებისათვის ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე.

სამომქალაქო

სამართალწარმოებაში:

▶ ნება დართოს, რომ სამართალწარმოების მონაწილე მხარის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას, მას შეეძლოს აფხაზური ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების გამოყენებით.

ადმინისტრაციულ

სამართალწარმოებაში:

▶ უბრუნველყოს, რომ ერთ-ერთი მხარის თხოვნით სასამართლოში

აფსუა ბызშაღა ამფაფგარა.
Ахымфадара калар, аитагаџи,
аитагаратџ амацура ахархџара.

- ▶ Азин азоужьтра, азбараеиџкаара иалахџу аган азбыра ахь рхала анеира аан, алшара иоуырц афсуа бызшџа ахархџара, чыдала ахарцџ иацымџака. Ахымфадара калар, аитагаџи, аитагаратџ амацура ахархџара.

Аусхџартатџ еиџкааркџеи, ахџынџкарратџ матуракџеи

— Ахџынџкарратџ, аусхџартатџ аокругкџа ркны, афсуа бызшџаღа иџџаџџо ауаа ахынхо, икоу ауаа рхыџхьазара иақнагозар џака иарбоу ауснагџатџкџеи, абызшџа аџагылазаашьареи, Қыртџаыла аџакџхькџџара адуп, иамоу алшарала аусмфџафгџатџкџа рынагџара:

- ▶ Иалшароуп аиџкаара ахџынџкарратџ аусхџартакџа ркны афсуа бызшџа ахархџара
- ▶ Ақалакџуаа алшара рыџатџџуп инартџбааны ахархџара змоу атџсткџџеи, аформакџџеи афсуа бызшџаღа ма аџбызшџџақ аверсиақџа рыдгалара

საქმის განხილვა წარიმართოს აფხაზურ ენაზე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების გამოყენებით.

- ▶ ნება დართოს, რომ სამართალწარმოების მონაწილე მხარის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას, მას შეეძლოს აფხაზური ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების გამოყენებით.

ადმინისტრაციული ორგანოებში და საჯარო სამსახურებში

— სახელმწიფოს იმ ადმინისტრაციულ ოლქებში, სადაც ცხოვრობს აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე მოსახლეობის საკმარისი რაოდენობა, რომელიც ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, და ამ ენის მდგომარეობის გათვალისწინებით, საქართველო ვალდებულია იღებს, იმ ზომით, რითაც ეს ობიექტურად შესაძლებელი იქნება:

- ▶ უზრუნველყოს, რომ ხელისუფლების ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა გამოიყენონ აფხაზური ენა
- ▶ მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი გახადოს ფართოდ გამოყენებული ადმინისტრაციული ტექსტები და ფორმები აფხაზურ ენაზე ან ორენოვან ვერსიებში

- ▶ Азин азоужьтра ахэынтқарратә усхэартакәа рѣы адокументқәа аҕсуа бызшәала реикәыршәаразы

Ахэынтқарра, атыпъынтәи, арегионалтәи аусхэартакәа, урт рщакырдыгьылқәа рѣы аҕсуа бызшәала ицәажәо рхыпъхьазара, иакәнагозар цака иарбо аусмәаҕатәкәа, Қырттәыла атакпъхькәра адуп азин азоужьтрей, ацхыраарей:

- ▶ Аҕсуа бызшәала ахархәара ахэынтқарра арегионтәи ма атыпъынтәи аусхэарақәеи инрытакны
- ▶ Аҕсуа бызшәала ицәажәо ауаа, алшара рытароуп ҕырхәала, ма ҕыраала арзхәалқәа ралатцара ари абызшәала.
- ▶ Аихабыра арегионтәи анапхгарақәарыла урт рофициалтә документқәа ахархәара аҕсуа бызшәалагы
- ▶ Аихабыра атыпъынтәи аусхэартакәа рыла иофициалу адокументқәа аҕсуа бызшәала ахархәара
- ▶ Аихабыра арегионтә аусбарҕакәа рыла урт реизарақәа рыкны еизаз ауаажәлар аҕсуа бызшәа ахархәара аха аха иара убас ахэынтқарра абызшәа аҕқыра амуқәа

- ▶ Нәба дартос хелისуфлеләбис администратицелу органоәбис шәадгинон документәбис аҕбабур енаме.

хелისуфлеләбис им адгиллобриг органоәта мимарт, რომелта териториаზეც მოსახლეობის აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ისეთია, რომ ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, საქართველო ვალდებულია იღებს, ნება დართოს და/ან წაახალისოს:

- ▶ აფხაზური ენის გამოყენება ხელისუფლების ტერიტორიული ან ადგილობრივი ორგანოების ფარგლებში
- ▶ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირების მიერ ზეპირი ან წერილობითი განცხადებების წარმოდგენის შესაძლებლობა ამ ენაზე
- ▶ ხელისუფლების ტერიტორიული ორგანოების მიერ მათი ოფიციალური დოკუმენტების გამოქვეყნება აფხაზურ ენაზეც
- ▶ ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების მიერ მათი ოფიციალური დოკუმენტების გამოქვეყნება აფხაზურ ენაზეც
- ▶ ხელისუფლების ტერიტორიული ორგანოების მიერ მათ შუკრებებზე გამართული განხილვებისას აფხაზური ენის გამოყენება, ამასთან, სახელმწიფოს ოფიციალური ენის გამოყენების გამორიცხვის გარეშე

▶ Аихабыра арегионтә аусбарҕақәа рыла урт реизарақәа рыкны иилдырго аусқәа раан аҕсуа бызшәа ахархәара аха иара убас ахәынтқарра абызшәа аҕкыра амукәа

▶ Ахымтара аан иафициалу абызшәа ахызқәа ирыццаны аҕсуа бызшәала атықкәа рыхызқәа ацасқәеи аформа иашеи ашыақәырҕәәра.

Аихабыра аусбартақәа рыла ма урт рыхызала аусзуа рыла ахәынтқарратә матура аиқәыршәара иазкны, Қырттәыла атакҕыхкәра адуп, уи ацакырадгьыл инацкны аҕсуа бызшәа ахархәара ахьамоу абри абызшәа атагылазашәа инақәырҕшныи, икоу алшарала аус анагзара:

▶ Азин азоужьтра аҕсуа бызшәала ицәажәо рзы рыматцузра анымҕаҕырго аҕсышәала ацәажәара.

Асубартатә еиҕкаарақәа реизыказаашыақәа реы аҕсуа бызшәа ахархәара аиқәыршәаразы, Қырттәыла атакҕыхкәра адуп, инанагзарц абарт аусқәа:

▶ Атаххра калар, еиқәынаршәарц абырала ма ҕырхәала аиҕагара

▶ ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების მიერ მათ შეკრებებზე გამართული განხილვებისას აფხაზური ენის გამოყენება, ამასთან, სახელმწიფოს ოფიციალური ენის გამოყენების გამორიცხვის გარეშე

▶ აუცილებლობის შემთხვევაში, ოფიციალურ ენაზე სახელებთან ერთად აფხაზურ ენაზე ადგილების სახელწოდებათა ტრადიციული და სწორი ფორმების გამოყენება ან დამკვიდრება.

ხელისუფლების ადმინისტრაციული ორგანოების ან მათი სახელით მოქმედი პირების მიერ საჯარო მომსახურების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, საქართველო ვალდებულია იღებს, მისი ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც გამოიყენება აფხაზური ენა, ამ ენის მდგომარეობის შესაბამისად და რამდენადაც ეს რეალურად შესაძლებელი იქნება:

▶ უზრუნველყოს, რომ აფხაზური ენა გამოყენებული იქნას მომსახურების უზრუნველყოფისას.

ადმინისტრაციულ ორგანოებთან ურთიერთობებში აფხაზური ენის გამოყენების უზრუნველსაყოფად, საქართველო ვალდებულია იღებს, განახორციელოს შემდეგი ზომები:

▶ საჭიროების შემთხვევაში, უზრუნველყოს წერილობითი ან მკაფიო თარგმანი

- ▶ Аҳынтқарратә мацура аҕны, аматџәа аусура рытарен, ахымџадара ҕалар, егьырт ахынтқарратә мацураҕы иҕоу аусуџәеи азаанат аиураз разыҕатара
- ▶ Аҕсуа бызшәа здыруа ахынтқарратә мџуџәа, рыхәара ала излауала рынаҕзара урт атакырадгьыл аҕны аусуракәа рытара ари абызшәа ахырхәара ахьамоу.

Қырттәыла атакҕыхкәоа аҕои инанаҕзарц, аинтирес зоу ауаа рыхәара аҕсыуа бызшәала ажәла ахархәареи ма уи агара иадхәаланы.

Медиа

— Аҕсуа бызшәала ицәажәо ауаа ринтерескәа азҕыхагәатаны Қырттәыла атакҕыхкәра адуп, уи атакырадгьыл аҕны аҕсуа бызшәа ахархәара ахьамоу, ари абызшәа ачыдара ианқәырҕшныи, абри ахырхартаҕы ахынтқарра аих абыра аусхәартақәа изиашоу ма иҕиамкәа акомпетенциа азин аиуреи, ароль азҕыхагәатарей, амедиа ахьҕшымрей, автономиятә апринципкәа хьчаны:

- Арадио' ателехәуаҕшрей ауаажәлар рымац аура азҕыхагәатаны:

- ▶ Ишахәтоу еиҕш инанаҕзароуп, ателерадио арбаракәа,

- ▶ сазаро самсасхурში მოხელეთა დასაქმება და აუცილებლობის შემთხვევაში, მათი და სავაჭრო სამსახურის სხვა თანამშრომელთა პროფესიული მომზადება
- ▶ აფხაზური ენის მცოდნე სავაჭრო მოხელეთა თხოვნების შეძლებისდაგვარად დაკმაყოფილება მათი იმ ტერიტორიაზე დანიშვნასთან დაკავშირებით, სადაც გამოიყენება ეს ენა.

საქართველო ვალდებულებას იღებს, დააკმაყოფილოს დანტერესებული პირების თხოვნა აფხაზურ ენაზე გვარის გამოყენებასა ან აღებასთან დაკავშირებით.

მედია

— აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირთა ინტერესების გათვალისწინებით, საქართველო ვალდებულებას იღებს იმ ტერიტორიაზე, სადაც გამოიყენება ეს ენა, ამ ენის კონკრეტული სიტუაციის შესაბამისად და ამ სფეროში სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების პირდაპირი ან არაპირდაპირი კომპეტენციის, უფლებამოსილებისა და როლის გათვალისწინებით, მედიის დამოუკიდებლობისა და ავტონომიის პრინციპების დაცვით:

- იმის გათვალისწინებით, რომ რადიო და ტელევიზია ემსახურებიან სავაჭრო საქმეს:

- ▶ სათანადოდ უზრუნველყოს, რომ ტელე-რადიო მაუწყებლობამ

апрограмакѡа роужьтра аѳсуа
бызшѡала

- ▶ Иацхыраарц, ма агѡыќацара
артарц радио станицак
иадымхаргы иаќѡыршѡара аѳсуа
бызлшѡала
- ▶ Иацхыраарц, ма агѡыќацара артарц
ателехѡуаѳшрак иадымхаргы
иаќѡыршѡара аѳсуа бызлшѡала
- ▶ Иацхраарц, аудиои,
аудиовизуалтѡ аалыц атыжьрей,
адистрибуциареи
- ▶ Иацхраарц, аѳсуа бызшѡала
газетк зазѡык адамхарегы
атыжьра ма иаќѡырхара
- ▶ Ахы иархѡароуп афинансратѡ
цхыраарала иќоу алшараќѡа
аѳсуа бызшѡала иаѳцоу
аудио'визуалтѡ аалыц азгы рзгы
- ▶ Ирыдгылароуп, ажурналистцѡеи,
амедиатѡ егырт аусуѡцѡеи
азаанат аиураз разыќацара,
аѳсуа бызшѡа зхы иазырхѡо рзы.

ќырттѡыла атакѳхыќѡара агоит,
еиќѡнаршѡарц ргѡыла тѡылаќѡа
рќнытѡ арадио'теле програмаќѡа
ишиашоу ѳымкрады рыдкылареи, уа
излацѡажѡо абызшѡала, ма уи еипѳшу
аѳсуа бызшѡалеи, иаѳырхагамхарц
ари абызшѡала ателѡ'радио
апрограмаќѡа рретранслиациа
агѡыла тѡылаќѡа рќнытѡ. Уи адагы
ќырттѡыла атакѳхыќѡара агоит,

ѳარмоадгინოს პროგრამები
აფხაზურ ენაზე

- ▶ წაახალისოს და/ან ხელი
შეუწყოს სულ მცირე ერთი
რადიოსადგურის შექმნას
აფხაზურ ენაზე
- ▶ წაახალისოს და/ან ხელი შეუწყოს
სულ მცირე ერთი სატელევიზიო
არხის შექმნას აფხაზურ ენაზე
- ▶ წაახალისოს და/ან ხელი შეუწყოს
აფხაზურ ენაზე აუდიო და
აუდიო-ვიზუალური პროდუქციის
წარმოებას და დისტრიბუციას
- ▶ წაახალისოს და/ან ხელი შეუწყოს
აფხაზურ ენაზე სულ მცირე
ერთი გაზეთის შექმნას და/ან
შენარჩუნებას
- ▶ დაფაროს მედიის იმ საშუალებათა
დამატებითი ხარჯები, რომლებიც
იყენებენ აფხაზურ ენას, თუ
კანონი ითვალისწინებს, ზოგადად,
მედიის საშუალებებისათვის
ფინანსური დახმარების გაწევას
- ▶ მხარი დაუჭიროს იმ
ჟურნალისტთა და მედიის სხვა
მუშაკთა პროფესიულ მომზადებას,
რომლებიც იყენებენ აფხაზურ
ენას.

საქართველო ვალდებულებას იღებს,
უზრუნველყოს მეზობელი ქვეყნებიდან
რადიო და ტელე-პროგრამების
პირდაპირი შეუზღუდავი მიღება
იმ ენაზე, რომელიც მსგავსია ან
იდენტურია აფხაზური ენის და ხელი
არ შეუშალოს ამ ენაზე რადიო და
ტელე-პროგრამების რეტრანსლაციას
მეზობელი ქვეყნებიდან. ამას გარდა,
საქართველო ვალდებულებას იღებს,

ეიკენარშეარც, აფყყრა რმოურც
ტასნი იაფყო აგეანაგარაკეა
ახეარა ახაკეიტრეი, აკყყფყრატე
აუსხეარტაკეა რყლა ადყრრატარაკეა
იხაკეიტნი რალრცეარეი, აფყსუა
ბყშეალეი მა უი ეიფყшу
აბყშეალეი, აფორმალეი. Хыхь
იარბოу ахакеитракеа рымџафгара,
избанзар уи ианарфшоит атакфх
ыкэреи, азинкэеи, икалар лшоит
имџафгнагар аформалракеа,
атагылазаашакеа, афқыракеа,
ма асанкциякеа, зракэанла
иазфхьагэатоу, хымфадара,
адемократэиатэ аауаажеар ркны
амлаттэ ашеарта, ащакырадгьыл
акреи ма ауажеларратэ
ашеартадареи, аиашазбара ахьчареи,
ацэгьаура афқыреи, агаџбзиареи,
апати, ахьзи егьырт ауаа рзин
ахьчареи, кнфеденциалла ирымоу
адарра аларцэара камарц азы,
аусуразы ахьфшымреи, ахакеитреи
аикэырхаразы.

Қырттэыла атакфхыкэра агоит
еиқенаршеарц афқыра бьшэала
ицэажэо ауаа ринтирескэа
иаарфшуи, ма азфхьагэатареи
аусхеартакэа ркны аматцуакэа рџа,
азакэан ианкэырфшна амедиа
ахэқеитреи, априулиализмра
аеагзаразы.

უმრუნველყოს, რომ შეზღუდვები
არ იქნას დაწესებული გამოხატვის
თავისუფლებაზე და ბეჭდვითი
ორგანოების მეშვეობით ინფორმაციის
თავისუფალ მიმოქცევაზე იმ ენაზე,
რომელიც გამოიყენება აფხაზური
ენის იდენტური ან მსგავსი ფორმით.
ზემოხსენებული თავისუფლებების
განხორციელება, იმის გამო, რომ
იგი შეიცავს მოვალეობებსა და
პასუხისმგებლობებს, შეიძლება
დაექვემდებაროს ისეთ ფორმალობებს,
პირობებს, შეზღუდვებს ან სანქციებს,
რომლებიც გათვალისწინებულია
კანონით და აუცილებელია
დემოკრატიულ საზოგადოებაში
ეროვნული უშიშროების,
ტერიტორიული მთლიანობისა თუ
საზოგადოებრივი უსაფრთხოების,
მართლწესრიგის დაცვისა და
დანაშაულებათა აღკვეთის,
ჯანმრთელობისა და ზნეობის,
ღირსებისა და სხვა პირების უფლებათა
დაცვის, კონფიდენციალურად
მიღებული ინფორმაციის გამჟღავნების
თავიდან აცილებისა, თუ სასამართლო
ხელისუფლების დამოუკიდებლობისა
და მიუკერძოებლობის
შესანარჩუნებლად.

საქართველო ვალდებულიებას
იღებს, უზრუნველყოს, რომ
აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე
პირთა ინტერესები წარმოდგენილი
ან გათვალისწინებული იქნას
იმ ორგანოების მუშაობაში,
რომლებიც შეიძლება შეიქმნან
კანონის შესაბამისად მედიის
თავისუფლებისა და პლურალიზმის
უმრუნველსაყოფად.

Акультуратә усқәеи, акультуратә усбартақәеи

— Акультуратә усқәеи, акультуратә усбартақәеи - чыдала абиблиотекақәеи видеотекақәеи, акультуратә ацентрқәеи, амузеиқәеи, архивқәеи, академиақәеи, атеатрқәеи, акин'театрқәеи, иара убас алитературатә пџамтақәеи, акинематографиятә аалытци, амилаттә пџамтақәеи, афестивальқәа адокументә хархартәақәа рзыи, урт ирылоуп аџыц атехнологиа ахархәарқәа, Қырттәыла атакџыхкәра агоит ацакырадгыл аҟны аџсуа бызшәа хархәаа ахьамоу, ахәынтқарратә аусхәартақәа ркомпетенциеи, рзини акалақьуааи, урт рроли инацакны:

- ▶ Ацхыраареи, агәыҟацреи рытара аџсуа бызшәа аазырџшуа ахаҟқәеи, аџшыагарақәеи, ацхыраара азура абри абызшәала иаџџоу аусумтақәа зегьы рзы ахархәара алшара аиура
- ▶ Ацхыраара атара аџсуа бызшәала иаџџоу аусумтақәа зегьы ахархәара рытара еиуеиџшыым аформақәа егырт абызшәақәа рахь аиагаразы, ахаткы азуразы, инаццаны асинхронизациеи, асубтитрқәа рыҟацаразы, ацхыраара азуреи, арҟиаратә амҟеи ала

Кულтურული сакмианობа да Кულტურის დანახაჟულაჟი

— კულტურული საქმიანობისა და კულტურის დაწესებულებების - განსაკუთრებით ბიბლიოთეკების, ვიდეოთეკების, კულტურის ცენტრების, მუზეუმების, არქივების, აკადემიების, თეატრებისა და კინო-თეატრების, ისევე როგორც ლიტერატურული ნაწარმოებებისა და კინემატოგრაფიული პროდუქციის, ხალხური შემოქმედების, ფესტივალებისა და კულტურის დარგების მიმართ, მათ შორის, ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების ჩათვლით, საქართველო ვალდებულია იღებს იმ ტერიტორიაზე, სადაც აფხაზური ენა გამოიყენება და სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების კომპეტენციის, უფლებამოსილებისა და როლის ფარგლებში:

- ▶ წაახალისოს აფხაზური ენისათვის დამახასიათებელი გამოხატვის სახეები და ინიციატივები და ხელი შეუწყოს ამ ენაზე შექმნილ ნაშრომებზე ხელმისაწვდომობის სხვადასხვა საშუალებებს
- ▶ ხელი შეუწყოს აფხაზურ ენაზე შექმნილ ნაწარმოებებზე ხელმისაწვდომობის სხვადასხვა ფორმებს სხვა ენებზე თარგმანში, დუბლირებაში, დამატებით სინქრონიზაციასა და სუბტიტრების გაცემაში დახმარების გაწევისა და განვითარების გზით

- ▶ Еикәнаршәарц, еиуеипұшым асахьакәа змоу акультуратә усмәаңгарақәа реиҫкаареи, адгылареи аҫы атактхыкәра зду аусбартақәа иакәнагоу аңара азалхра аңсуа бызшәаеи, акультуреи адырреи, уи ахархәареи азы, имәаңгысуа аусмәаңгатәкәа ркны, урт еиҫызкаауеи ирыщраауеи рзы
- ▶ Иацхыраарц, абас еиҫш икоу аускәа, акультәратә усмәаңгарақәа мәаңгызго аусхәартақәа рзи, ма ацхыраара азыи атакпұхыкәра зду аусбартақәа рхатәы пұңәарақәа ркны аус рдыурц аңсуа бызшәа инагзаны издыруа, егырт атәыла абызшәакәа реиҫш
- ▶ Агәыкатцара рыртарц даәа бызшәак ала ицәажәо рхатарнак ихатә иалахәыра акультуратә аусмәаңгакәа ралахәыреи, уи амәаңгареи азы ихымпұадоу атагылазаашьакәа реикәыршәаразы
- ▶ Агәыкатцара ма ацхыраара атара икоу аусхәартақәа, ма урт реиәқыршәара атакпұхыкәра здыло аңсуа бызшәала иаңцую аусумтақәа реизгаразы, ахкыпұхьяара рызуреи, рыщәахреи азыргаразыи ма алартәареи азы.
- ▶ ხელი შეუწყოს სხვა ენებზე შექმნილ ნაწარმოებებზე ხელმისაწვდომობას აფხაზურ ენაზე მათი თარგმანის, დუბლირების, დამატებითი სინქრონიზაციისა და სუბტიტრების გაკეთებაში დახმარების გაწევისა და განვითარების გზით
- ▶ უზრუნველყოს, რომ სხვადასხვა სახის კულტურული ღონისძიებების ორგანიზებასა და მხარდაჭერაზე პასუხისმგებელმა ორგანოებმა სათანადო თანხები გამოყონ აფხაზური ენისა და კულტურის ცოდნისა და მათი პრაქტიკული გამოყენებისათვის იმ ღონისძიებებში, რომლებსაც ისინი უწევენ ორგანიზებასა და მხარდაჭერას
- ▶ ხელი შეუწყოს ისეთ ზომებს, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ კულტურული საქმიანობის ორგანიზების ან მხარდაჭერისათვის პასუხისმგებელ ორგანოებს თავიანთ განკარგულებაში ჰყავდეთ ისეთი პერსონალი, რომელიც სრულყოფილად ფლობს აფხაზურ ენას, ისევე როგორც დანარჩენი მოსახლეობის ენას (ენებს)
- ▶ წაახალისოს აფხაზურ ენაზე მოსაუბრეთა წარმომადგენლების უშუალო მონაწილეობა კულტურული საქმიანობების დაგეგმვასა და მათი წარმართვისათვის აუცილებელი პირობების შექმნაში.

Аекономикатә асоциалтә пұстазаара

— Аекономикатә, асоциалтә пұстазаара иадхәалоу азы Қырттәыла иагоит атакпұхықәра атәыла зегьы ркны:

- ▶ Атәыла азакуа ақны икоу иарбынзаалагь ауспұқа апұрнахырц, ииашамкәа азин қазымтцо ма апұкыра мөапұызго апұсуа бызшәа ахархәара, аекономикатә, асоциалтә документқәа ақны, чыдала ац ыаустә аиқәшахатрақәа рґыи, атехникатә адокументацияґыи, еиуеипұшым асахья змоу аалытц ма аөныеиґкааразы атцаскәа рзы.

Ахәаақәа рыбжьара аитңыпұсахларақәа

Қырттәыла атакпұхықәра агоит:

- ▶ Ахәиархәарц икоу өганктәи ма аганрацәатәи аиқәшахатрақәа, ахәынтқаррақәа рґыи аимадарақәа амоу уақа иара ари абызшәа рхәы иадырхәоит, еипұшу аформала ма ахымпұадара қалар аґазнакыроуп аиқәшахатра аиқәыршәара абас еипұш, агәқатары рыртарк аимадарақәа еипұшу абзшәақәа рыла ацәажәо рыбжьареи,

ЕКОНОМИКУРИ ДА СОЦИАЛУРИ ЦЕНОЗРАБА

— еконوميкур да социалури сақмианробасатан дақавғирирәбит сақпаратвело валдәбуләбас иләбс мтели қґевґнис масшәабит:

- ▶ гауқмос қґевґнис қанонмдәблорбашәи арсәбули нәбисмиери дәбуләбә, ромәлиґ гаумартләбләд қрқалавґс ан блудавґс аґбхәбури енис гамоґевнәбәс еконوميкур да социалури сақитәбәтән дақавғирирәбул доқумәнәтәбәшәи, қґроқод, шоромит бәлшәқґруләбәбәшәи да тәқґниқур доқумәнәтәґиәшәи, рогорриґаа ссвәдәсәсвә сахис ґродрәқґиәисә тәу моґґыобилорбис мохмәрәбис ґәсәбәи.

САґЛВӘАРИТШОРИСИ БАЦВЛӘБИ

сақпаратвело валдәбуләбәс иләбс:

- ▶ гамоиґевнәс арсәбули ормәриґи да мрәґавлмәриґи шәтәннәбәбәбәи, ромләбәиґ мас ақавғирирәбс им сахәлмәґиґоґәбәтән, ромләбәшәиґ иґиґв енә гамоиґевнәбә идәнтәури ан мсґавґсәи ґоромит, ан аґґиләблорбис шәмәбәґвәшәи, еґадос, дәдос асәти шәтәннәбәбәбәи, имґвәрәд, ром

აინტირეს ზმოუ ათჱლაკჱეი რქნჱ
აკულტურეი, ატარეი, ადჱრაკჱა
აზაანატკჱა რაზჱკატარაეი, აიკჱმ
ატარაიურა ასფეროკჱა რქნჱ;

- ▶ ატჱსუა ბჱზშჱა აზჱ აცხჱრაარა
ატარეი, მა აგჱალაკარა ამჱაატჱგარა
აჱჱაანჱრცჱ აუსურა, ცჱდალა აიჱ
აბჱრა არეიონალტჱ მა ატჱტჱნტჱ
აუსჱართაკჱა რჱბჱარა,
ჱტაკჱრადგჱლ აქნჱ იქოუ
ირჱეიტჱშუ აბჱზშჱა აჱარჱჱარა
აჱჱჱმოუ, ეიტჱშუ აფორამლა.

წაახალისოს კონტაქტები ერთსა
და იმავე ენაზე მოლაპარაკეთა
შორის დაინტერესებულ
სახელმწიფოებში კულტურის,
განათლების, ინფორმაციის,
პროფესიული მომზადებისა და
უწყვეტი განათლების სფეროებში;

- ▶ აფხაზური ენის სასარგებლოდ,
ხელი შეუწყოს და/ან
წაახალისოს საზღვართშორისი
თანამშრომლობა, კერძოდ,
ხელისუფლების რეგიონულ
ან ადგილობრივ ორგანოებს
შორის, რომელთა ტერიტორიაზეც
ერთი და იგივე ენა გამოიყენება
იდენტური ან მსგავსი ფორმით.

Аҧсуа бызшәа Аҧсны инахыганы

Амзызқәи, апринципқәи

— Қырттәыла ахатәы политикей, азақәуантә, аҧышәаратә ускәи аҧсуа бызшәазы, уи ала иахьцәажәо ацакырадгьыл инацакны, уи абызшәа ичыдоу аҭагылазаашьа инакәыршәаны, иармазенуеит абарт ахықәкыракәа, апринципқәа ирықәырҭшны:

- ▶ Аҧсуа бызшәа азхатара акультуратә абеара еиҭш
- ▶ Аҧсуа бызшәа агеографитә атыҭ апату ақәцарей, аамтала администрациатә айкәыгара иҭоу ҭырхагара анамтарц аҧсуа бызшәа аҭиараҭы
- ▶ Аҧсуа бызшәа аҭиаразы ихымҭадоу аусмәаҭҭатәкәа рынагзара абызшәа ахьчара амзыз ала
- ▶ “Фырхәалеи ма адыратә аформала, ахәынтқаррей, ахатәы ҭстазаарей рҭы аҧсуа бызшәа ахархәаразы ацхыраара ақатара

АУСНАУУРИ ННА АУСНАУУТИС ГАРУТИ

АИУНАУИ ЛА АРИНЦИУАУИ

— საქართველო საკუთარ პოლიტიკას, კანონმდებლობასა და პრაქტიკულ საქმიანობას აფხაზური ენის მიმართ იმ ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც ეს ენა გამოიყენება და ამ ენის კონკრეტული სიტუაციის შესაბამისად, ააგებს შემდეგ მიზნებსა და პრინციპებზე დაცვდნობით:

- ▶ აფხაზური ენის აღიარება კულტურული სიმდიდრის გამოსატულებად
- ▶ აფხაზური ენის გეოგრაფიული არეალის პატივისცემა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ არსებული ან ახალი ადმინისტრაციული დაყოფა დაბრკოლებას არ წარმოადგენდეს აფხაზური ენის განვითარებისათვის
- ▶ საჭიროების შემთხვევაში, აფხაზური ენის განვითარებისათვის გადამჭრელი მოქმედების აუცილებლობის უზრუნველყოფა, მისი დაცვის მიზნით
- ▶ ბეპირი და წერილობითი ფორმით, საჯაროდ და პირად ცხოვრებაში აფხაზური ენის გამოყენების ხელშეწყობა და/ან წახალისება

▶ Ахартиа ала изпъхьагәаҭоу ахырхартаҭы аҭсуа бызшәала ицәажәо агәыпкъәа рыбжьара аизыҭказаашьақәа реикәырхареи, рыҭҭиареи, иара убас акультуратә еизыҭказаашьақәа рышьақәырҭҭәҭәара ахәынҭқарра акны инхо егырт агәыпкъәа, еиуеиҭшым абызшәала ицәажәо рзы

▶ Атцаралшаратә аилазаара акны аҭсуа бызшәа атцареи, атцаразы иакәнаго аформақәеи, алшарақәеи реикәыршәара

▶ Аҭсуа бызшәала имцәажәо ауаа рзы абызшәа атцаразы атагылазаашьақәа реикәыршәара, ари абызшәала иахьцәажәо атып акны инхозар, абызшәа рҭар ртахызар

▶ Ауниверситетқәеи, иакәнаго аусхәартақәеи ркны аҭсуа бызшәа атцареи, атцареи ацхыраара

▶ Абри ахартиала изпъхьагәаҭоу ахырхартаҭы ахәынҭқаррабжьаратә аитныҭсахларақәа иакәнаго аформақәа реикәыршәара аҭсуа бызшәазы.

Қыртәыла атакпъхькәра агоит, аҭсуа бызшәа ахархәараҭы иарбынзаалагь иашамрала ахымҭаҭҭара аҭқыра азура, абызшәа ахьчаразыи, аҭиарази аҭырахага азто абызшәа ашәарта итазыргыло аус аҭыжәара атара аҭқыра азура. Аҭсуа бызшәа ацхырааразы ичыдоу аусқәа

▶ ქართიით გათვალისწინებულ სფეროებში აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე ჯგუფებს შორის კონტაქტების შენარჩუნება და განვითარება, აგრეთვე კულტურული ურთიერთობების დამყარება სახელმწიფოში მცხოვრებ სხვა ჯგუფებთან, რომლებიც განსხვავებულ ენებზე საუბრობენ

▶ განათლების სისტემის ყველა შესაბამის საფეხურზე აფხაზური ენის სწავლებისა და შესწავლის სათანადო ფორმებისა და საშუალებების უზრუნველყოფა

▶ აფხაზურ ენაზე არამოსაუბრე პირებისათვის ენის შესასწავლად პირობების შექმნა, თუ ისინი ცხოვრობენ იმ ტერიტორიაზე, სადაც ეს ენა გამოიყენება და აქვთ მისი შესწავლის სურვილი

▶ უნივერსიტეტებსა ან შესაბამის დაწესებულებებში აფხაზური ენის შესწავლისა და კვლევის ხელშეწყობა

▶ ამ ქართიით გათვალისწინებულ სფეროებში სახელმწიფოთაშორისი გაცვლების შესაბამისი ფორმების ხელშეწყობა აფხაზური ენისთვის.

აფხაზური ენის გამოყენების მიმართ, საქართველო იღებს ვალდებულებას აღკვეთოს, თუ ჯერ არ აღუკვეთავს, ნებისმიერი გაუმართლებელი გამორჩევა, გამორიცხვა, შეზღუდვა ან უპირატესობის მინიჭება, რომელიც მიმართულია ამ ენის შენარჩუნებისა და განვითარებისათვის ხელის

- ▶ Аҧсуа бызшәа зыкәра нагъахьоу ауаа хымҭада ирцарц азы, иҭкым ацара аиура иантцакны, алшаракәа реикәыршәара
- ▶ Имоаҭнагарц ауснагзатәкәа аҭоурыхи, акультрей рцаразы, уи иаанарҭшо иахатарнакуп аҧсуа бызшәа
- ▶ Еикәнаршәарц арцәцәа рбазеи, анаџс ауаа азаанат аиураз разыкәцаразы, уи ихымҭадоуп аҧсуа бызшәа ацаразы имоаҭгәтәу аускәа рынагзаразы.

Ацаралшара аган ала, атакырадгьыл, ацас ала аҧсуа бызшәа рхәы иахьадмрхәо, Қырттәыла атакпхыкәра агоит, азин атара, ма азыразра амоаҭгара, аҧсуа бызшәа ацаразы аусгазатәкәа рымоаҭгаразы, аҧсуа бызшәала ицәажәо ауааҭсыра рхыҭхьазара уи амоаҭгара алшара рнатозар.

Азбаратә аусбарҭа

— Қырттәыла атакпхыкәра адуп, аусзбыратә аокругкәа рҭы, уаҭа инхо рхыҭхьазара, аҧсуа бызшәа зхы иазырхәо, цаҭа иарбоу инагзатәу

- ▶ Умбрунҭевелыс, რომ аფხაზური ენა ერთ–ერთი დისციპლინის სახით ისწავლებოდეს ზრდასრულთა და უწყვეტი განათლების ფარგლებში
- ▶ უმბრუნველყოს მასწავლებელთა საბაზისო და შემდგომი პროფესიული მომზადება, რომელიც აუცილებელია აფხაზურ ენაზე განათლების მიღებისათვის საჭირო ღონისძიებების განსახორციელებლად
- ▶ შექმნას საზედამხედველო ორგანო ან ორგანოები, რომლებიც პასუხისმგებელი იქნებიან აფხაზური ენის სწავლების დაწესების ან განვითარებაში მიღწეული პროგრესის მონიტორინგზე და მათ მიერ მიღებული ღონისძიებების შესახებ პერიოდული მოხსენებების შედგენაზე, რომლებიც გახდება საჯარო.

განათლებასთან მიმართებაში, იმ ტერიტორიაზე, სადაც ტრადიციულად არ გამოიყენება აფხაზური ენა, საქართველო ვალდებულია იღებს ნება დართოს, წაახალისოს ან უმბრუნველყოს აფხაზურ ენაზე ან აფხაზური ენის სწავლება განათლების ყველა შესაბამის საფეხურზე, თუ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ამას ამართლებს.

სასამართლო ორგანოები

— საქართველო ვალდებულია იღებს, იმ სასამართლო ოლქების მიმართ, სადაც მცხოვრებთა რაოდენობა, რომლებიც იყენებენ

აუსკაა იაკაშაოზარ, არი აბызშაა ატაგლაზააშაა ინაკაყრშაანი, არი აპუნქტ აკნა იყო ადგალარაკაა ნანაჯაროუპ, აზაბაფა ილა ეილყო აუსკაა, აიანაზბრა აშაკაყრგაღარა იაფყოხაგამხარც აზა:

აფხაზურ ენას, ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრულ ზომებს, ამ ენის მდგომარეობის შესაბამისად და იმ პირობით, რომ ამ პუნქტით უზრუნველყოფილი ზომები მოსამართლის მიერ არ უნდა განიხილებოდეს ისეთებად, რომლებიც აბრკოლებს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებას:

Ашыауфьатә азбарәиѣкаараѣы:

- ▶ Еикәнаршәарц, аганкәа руакы ахәарала азбырта акны аусеилыргара афсуа бызшәала амѣафьгара. Ахымѣадара аан аитагаѣи, аитагаратә аус анагзарәи аинтирес змоу рзы ахарць рмоукәа.

სისხლის სამართალწარმოებაში:

- ▶ უზრუნველყოფს, რომ ბრალდებული სარგებლობდეს აფხაზური ენის გამოყენების უფლებით. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების უზრუნველყოფით, დაინტერესებული პირებისათვის ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე.

Атәылауаѣратә азбарәиѣкаараѣы:

- ▶ Азин азоужьтра, азбарәиѣкаара иалахәу аган азбыра ахь зхала инеиуа, афсуа бызшәа ахыхәраз икәу ахарцькәа ирыцымларц. Ахымѣадара калар, аитагаѣи, аитагаратә амацура ахархәара.

სამოქალაქო

სამართალწარმოებაში:

- ▶ ნება დართოს, რომ სამართალწარმოების მონაწილე მხარის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას, მას შეეძლოს აფხაზური ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების გამოყენებით.

Администрациатә азбараеиҥкаараҥы:

- ▶ Азин азоужьтра, азбараеиҥкаара илахәу аган азбыра ахь рхала анаира аан, алшара иоуырц аҥсуа бызшәа ахархәара, чыдала ахарць иащымҥака. Ахымҥадара калар, аитагаҥи, аитагаратә амацұра ахархәара.

Қыртәыла атакҥхықәра аҥит аҥсуа бызшәала ахәынтқаррат зегьы реих аза ахадара змоу актқәа, иара убас адокументқәа чыдала ари абызшәала ицәажәо рзы, заа ирмазеимзар рхы иадырхәарц азы.

Аусхәартатә еиҥкаарқәеи, ахәынтқарратә матұрақәеи

— Ахәынтқарратә, аусхәартатә аокругқәа ркны, аҥсуа бызшәала ицәажәо ауаа ахьынхо, икоу ауаа рхыҥхьазара иакәнагозар тақа иарбоу ауснагзатәқәеи, абызшәа атагылазашьареи, Қыртәыла атакҥхықәра адуп, иамоу алшарала аусмәаҥгәтәқәа рынагзара:

администрაციულ

სამართალწარმომბაში:

- ▶ ნება დართოს, რომ სამართალწარმოების მონაწილე მხარის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას, მას შეეძლოს აფხაზური ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე. აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა მომსახურების გამოყენებით.

საქართველო ვალდებულებას იღებს აფხაზურ ენაზე ხელმისაწვდომი გახადოს სახელმწიფოს ყველაზე მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო აქტები, აგრეთვე ის დოკუმენტები, რომლებიც კონკრეტულად შეეხება ამ ენაზე მოლაპარაკებებს, თუკი ეს დოკუმენტები სხვა საშუალებით უკვე არ არის მათთვის ხელმისაწვდომი.

ადმინისტრაციული ორგანოები და საჯარო სამსახურები

— სახელმწიფოს იმ ადმინისტრაციულ ოლქებში, სადაც ცხოვრობს აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე მოსახლეობის საკმარისი რაოდენობა, რომელიც ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, და ამ ენის მდგომარეობის გათვალისწინებით, საქართველო ვალდებულებას იღებს, იმ ზომით, რითაც ეს ობიექტურად შესაძლებელი იქნება:

▶ Иалшароуп аиџкаара ахэынтқарратә аусхэартакәа ркны аҕсуа бызшәа ахархәара

▶ Ақалақьюаа алшара рытатәуп инартбааны ахархәара змоу атесткәеи, аформақәеи аҕсуа бызшәала ма абызшәак аверсиакәа рыдгалара;

Ахэынтқарра, атыпънтәи, арегионалтәи аусхэартакәа, урт рцакырдыгьылқәа рџы аҕсуа бызшәала ицәажәо рхыпъхьазара, иакәнагозар цака иарбо аусмәапъгатәкәа, Қырттәыла атакпъхькәра адуп азин азоужьтреи, ацхыраареи:

▶ Аҕсуа бызшәала ицәажәо ауаа, алшара рытароуп ґапыцла, ма ыралла арзхәалқәа ралатцара ари абызшәала.

Аихабыра аусбартакәа рыла ма урт рыхьзала аусзуа рыла ахэынтқарратә мацура аиқәыршәара иазкны, Қырттәыла атакпъхькәра адуп, уи ацакырадгьыл инатакны аҕсуа бызшәа ахархәара ахьамоу абри абызшәа аґагылазашьа инакәырпъшныи, икоу алшарала аус анагъара:

▶ Убрунгвельцос, რომ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირებს შეეძლოთ ამ ენაზე შედგენილი ზეპირი ან წერილობითი განცხადებების წარდგენა

▶ მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი გახადოს ფართოდ გამოყენებული ადმინისტრაციული ტექსტები და ფორმები აფხაზურ ენაზე ან ორენოვან ვერსიებში;

ხელისუფლების იმ ადგილობრივ ორგანოთა მიმართ, რომელთა ტერიტორიაზეც მოსახლეობის აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ისეთია, რომ ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, საქართველო ვალდებულია იღებს, ნება დართოს და/ან წაახალისოს:

▶ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირების მიერ ზეპირი ან წერილობითი განცხადებების წარმოდგენის შესაძლებლობა ამ ენაზე.

ხელისუფლების ადმინისტრაციული ორგანოების ან მათი სახელით მოქმედი პირების მიერ საჯარო მომსახურების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, საქართველო ვალდებულია იღებს, მისი ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც გამოიყენება აფხაზური ენა, ამ ენის მდგომარეობის შესაბამისად და რამდენადაც ეს რეალურად შესაძლებელი იქნება:

- ▶ Азин азоужьтра аҭсуа бызшәала ицәажәо рзы рыматцузра анымџаҭырго аҭсышәала ацәажәара.

Асубартатә еиџаарақәа реизыкәаашьақәа рҭы аҭсуа бызшәа ахархәара аиқәыршәаразы, Қырттәыла аҭақҭыхкәра адуп, инанагзарц абарт аусқәа:

- ▶ Атаххра калар, еиқәынаршәарц ҭырхәала, ма аҭыралла аитагара
- ▶ Ахәынтқарратә мацура ақны, амаџәцәа аусура рытарей, ахымҭадара калар, еҭырт ахәынтқарратә мацураҭы иқоу аусуџәеи азаанат аиураз разыкашара
- ▶ Аҭсуа бызшәа здыруа ахәынтқарратә мџәцәа, рыхәара ала излауала рынагзара урт аҭақырадгьыл ақны аусурақәа рытара ари абызшәа ахыархәара ахьамоу.

Медиа

— Аҭсуа бызшәала ицәажәо ауаа ринтересқәа азҭыхьагәатаны Қырттәыла аҭақҭыхкәра адуп, уи аҭақырадгьыл ақны аҭсуа бызшәа ахархәара ахьамоу, ари абызшәа

- ▶ ნება დართოს აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირებს წარადგინონ ამ ენაზე შედგენილი თხოვნა.

ადმინისტრაციულ ორგანოებთან ურთიერთობებში აფხაზური ენის გამოყენების უზრუნველსაყოფად, საქართველო ვალდებულია იღებს, განახორციელოს შემდეგი ზომები:

- ▶ საჭიროების შემთხვევაში, უზრუნველყოს წერილობითი ან ზეპირი თარგმანი
- ▶ საჯარო სამსახურში მოხელეთა დასაქმება და აუცილებლობის შემთხვევაში, მათი და საჯარო სამსახურის სხვა თანამშრომელთა პროფესიული მომზადება
- ▶ აფხაზური ენის მცოდნე საჯარო მოხელეთა თხოვნების შეძლებისდაგვარად დაკმაყოფილება მათი იმ ტერიტორიაზე დანიშვნასთან დაკავშირებით, სადაც გამოიყენება ეს ენა.

შედეგი

— აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე პირთა ინტერესების გათვალისწინებით, საქართველო ვალდებულია იღებს იმ ტერიტორიაზე, სადაც გამოიყენება ეს

აჩყდარა იანკჳყრტყშნყყ, აბრყ
აყყრყარტაფყ აყჳყნტყარრა აყყ
აბყრა აუსყჳარტაყჳა იზყაშოყ მა
ყტყყამკჳა აკომპეტენცყ აზყნ
აყურეყ, აროლყ აზტყყაგჳატარეყ,
ამედყა აყტყშყყრეყ, ავტონომყატჳ
აპრყნცყპკჳა ჰყყანყ:

- არადყ' ატელეჳაყტყშრეყ
აყააჳჳარ რყმატყ აურა
აზტყყაგჳატანყ:

- ▶ იშაყჳოყ ეყტყშ ინანაგზაროყ,
ატელერადყ არბარაკჳა,
აპროგრამაკჳა როუჳტრა ატყსუა
ბყშჳჳალა
- ▶ იაყყრარც, ატელეჳაყტყშრატჳ
აპოგრამაკჳა ატყსუა ბყშჳჳალა
ესნაგყ რყრბარა
- ▶ იაყყრარც, აუდყონ, აუდყონვყзуალტჳ
აალყტყ ატყჳყრეყ, ადყსტრყბუცყარეყ
- ▶ იაყყრარც, ატყსუა ბყშჳჳალა
გაზეტკ ჳაზჳყკ ადამყარეგყ
ატყჳყრა მა აყკჳყრყარა
- ▶ აყყ იარყჳაროყ აფყნანსრატჳ
ყყყრაარალა იკოყ აღშარაკჳა ატყსუა
ბყშჳჳალა იაგტყოყ აუდყონ-ვყзуალტჳ
აალყტყ აზგყ რვგყ

ენა, ამ ენყს კონკრეტული სყტყუაცყს
შესაბამყსად და ამ სფეროშყ
სახელმწყფო ჰელყსუფლებყს
ორგანოებყს პყრდაპყრყ ან
არაპყრდაპყრყ კომპეტენცყს,
უფლებამოსყლებყსა და როლყს
გათვალყსწყნებყთ, მედყის
დამოუკყდებლობყსა და ავტონომყის
პრყნცყპებყს დაცვყთ:

- იმყს გათვალყსწყნებყთ, რომ
რადყო და ტელეევიზყა ემსახურებყან
საჳარო საქმეს:

- ▶ სატანადოდ უბრუნველყოს, რომ
ტელე-რადყო მაუწყებლობამ
წარმოადგყნოს პროგრამებყ
აფხაბურ ენაზე
- ▶ წაახალყსოს და/ან ჰელი შეუწყყოს
სატელეევიზყო პროგრამებყს
მაუწყებლობას აფხაბურ ენაზე
რეგულარულ საფუტყველზე
- ▶ წაახალყსოს და/ან ჰელი შეუწყყოს
აფხაბურ ენაზე აუდყო და
აუდყო-ვიზუალური პროდუქცყს
წარმოებას და დყსტრყბუცყას
- ▶ წაახალყსოს და/ან ჰელი შეუწყყოს
აფხაბურ ენაზე სულ მცყრე
ერთყ გაზეტყს შექმნას და/ან
შენარყუნებას
- ▶ გამოყეყნოს ფყნანსური
დახმარებყს არსებული
საშუალეებებყ აფხაბურ ენაზე
შექმნყლი აუდყო-ვიზუალური
პროდუქცყს მყმარტაც

► Ирыдгылароуп, ажурналистцәеи, амедиагә егырт аусуџәеи азаанат аиураз разыкытара, аҗсуа бызшәа зхы иазырхәо рзы.

Қыртәыла атакҗхыкәра агоит, еикәнаршәарц ргәыла тәылақәа ркнытә арадио'теле программақәа иишашоу җымкрады рыдкылареи, уа излацәажәо абызшәла, ма уи еиҗшу аҗсуа бызшәалеи, иаҗырхагамхарц ари абызшәала ателе'радио апрограмақәа рретранслиаца агәыла тәылақәа ркнытә. Уи адагы Қыртәыла атакҗхыкәра агоит, еикәнаршәарц, аҗкыра рмоурц тасны иаҗцоу агәаанагарақәа ахәара ахакәитреи, акыҗхьратә аусхәартақәа рыла адырратарақәа ихақәитны раларцәареи, аҗсуа бызшәалеи ма уи еиҗшу абызшәалеи, аформалеи. Хыхь иарбоу ахакәитрақәа рымәаҗгара, избанзар уи иаанарҗшоит атакҗхыкәреи, азинқәеи, икәлар лшоит имәаҗнагар аформалрақәа, атагылазаашьақәа, аҗкырақәа, ма асанкцақәа, зракәанла иазҗхыгәаҗоу, хымҗадара, адемократәиатә аауаажәар ркны амлаттә ашәарта, аҗкырадгьыл акреи ма ауажәларратә ашәартадареи, аиашаҗбара ахьчареи, ацәҗаура аҗкыреи, агәабзиареи, апатуи, ахьзи егырт ауаа рзин ахьчареи, кнфеденциалла ирымоу адарра аларцәара қамарц азы,

► мсари дауҗирос им җурналлистәа да мелиис ссҗа муҗақәа პროფესიულ მომზადებას, რომლებიც იყენებენ აფხაზურ ენას.

საქართველო ვალდებულებას იღებს, უზრუნველყოს მეზობელი ქვეყნებიდან რადიო და ტელე-პროგრამების პირდაპირი შეუზღუდავი მიღება იმ ენაზე, რომელიც მსგავსია ან იდენტურია აფხაზური ენის და ხელი არ შეუშალოს ამ ენაზე რადიო და ტელე-პროგრამების რეტრანსლაციას მეზობელი ქვეყნებიდან. ამას გარდა, საქართველო ვალდებულებას იღებს, უზრუნველყოს, რომ შეზღუდვები არ იქნას დაწესებული გამოხატვის თავისუფლებაზე და ბეჭდვითი ორგანოების მეშვეობით ინფორმაციის თავისუფალ მიმოქცევაზე იმ ენაზე, რომელიც გამოიყენება აფხაზური ენის იდენტური ან მსგავსი ფორმით. ზემოხსენებული თავისუფლებების განხორციელება, იმის გამო, რომ იგი შეიცავს მოვალეობებსა და პასუხისმგებლობებს, შეიძლება დაექვემდებაროს ისეთ ფორმალობებს, პირობებს, შეზღუდვებს ან სანქციებს, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიული საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, ტერიტორიული

აუსურაზი ახუჭუშირეი, ახაკუიტრეი
აიკუყრხარაზი.

ყირტუყლა ათაკუყხუკერა აკუყ,
აყსუა ბუჟუაღალა იუეჟუო აუაა რუი
აუსურაკუა რეიკუყრუშუარა აზაკუა
ალა იაიზყუხაკუათოუ აუასკუა რულა,
იაარ უბას აუსურა ალარაზი აუაა
რურმაზეირეი, რაყუკატარეი.

აკულტურატუ უსკუეი, აკულტურატუ უსბარტაკუეი

— აკულტურატუ უსკუეი,
აკულტურატუ უსბარტაკუეი - ყუდალა
აბიბლიოთეკაკუეი ვიდეოთეკაკუეი,
აკულტურატუ აცენტრკუეი, ამუზეიკკუეი,
არხივკუეი, აკადემიაკუეი,
ათეატრკუეი, აკინ'თეატრკუეი, იარა
უბას ალიტერატურატუ ჭყამტაკუეი,
აკინემოტოგრაფიატუ ააღყი,
ამილატტუ ჭყამტაკუეი,
აფესტივალკუა ადოკუმენტუ
არხარტაკუა რუი, ურტ ირულოუ
აფუყ ატეხნოღია აარხარკუა,
ყირტუყლა ათაკუყხუკერა აგოიტ

მთლიანობისა თუ საზოგადოებრივი
უსაფრთხოების, მართლწესრიგის
დაცვისა და დანაშაულებათა
ალკვეთის, ჳანმრთელობისა და
ზნეობის, ღირსებისა და სხვა
პირების უფლებათა დაცვის,
კონფიდენციალურად მიღებული
ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან
აცილებისა, თუ სასამართლო
ხელისუფლების დამოუკიდებლობისა
და მიუკერძოებლობის
შესანარჩუნებლად.

საქართველო ვალდებულებას
იღებს, უზრუნველყოს, რომ
აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე
პირთა ინტერესები წარმოდგენილი
ან გათვალისწინებული იყნას
იმ ორგანოების მუშაობაში,
რომლებიც შეიძლება შეიქმნან
კანონის შესაბამისად მედიის
თავისუფლებისა და ჰლურალიზმის
უზრუნველსაყოფად.

კულტურული საქმიანოვა და კულტურის დანაშაულები

— კულტურული საქმიანობისა და
კულტურის დაწესებულებების -
განსაკუთრებით ბიბლიოთეკების,
ვიდეოთეკების, კულტურის
ცენტრების, მუზეუმების, არქივების,
აკადემიების, თეატრებისა და
კინო-თეატრების, ისევე როგორც
ლიტერატურული ნაწარმოებებისა და
კინემატოგრაფიული პროდუქციის,
ხალხური შემოქმედების,
ფესტივალებისა და კულტურის
დარგების მიმართ, მათ შორის,

ატაკყრადგყლ აქნყ აყსუა ბყშჰა
ჰარჰაა აჰყო, აჰყნტყრრატჰ
აუსჰართაკჰა რკომპეტენციეი, რზინი
აკალაკყუააი, ურტ რროლი ინატყკნყ:

- ▶ ატყყრარეი, აგყყკატრეი რყტარა
აყსუა ბყშჰა ააზყრყშუა
აჰაყკჰეი, აყშყბარაკჰეი,
ატყყრარა აზურა აბრი აბყშჰალა
ინაყჰოუ აუსუმტაკჰა ზეგყ რზყ
აჰარჰარა აღშარა ანურა
- ▶ ატყყრარა ატარა აყსუა ბყშჰალა
ინაყჰოუ აუსუმტაკჰა ზეგყ
აჰარჰარა რყტარა ეიუეიყშყმ
აფორმაკჰა ეგყრტ აბყშჰაკჰა
რაჰ აიაგარაზყ, აჰატყკყ აზურაზყ,
ინატყნყ ასინჰრონიზაციეი,
ასუბტიტრკჰა რყკატყრაზყ,
ატყყრარა აზურეი, არჰეარატჰ
ამჰეი ალა
- ▶ ეიკჰნარშჰარც, ეიუეიყშყმ
ასაჰყაკჰა ჰმოუ აკულტურატჰ
უსმჰაყგარაკჰა რეიყკარეი,
ადგყლარეი აყყ ატაკტჰყკჰარა
ჰდუ აუსბარტაკჰა იაკჰნაგოუ
აყარა აზალჰრა აყსუა ბყშჰაეი,
აკულტურეი ადყრეი, უი
აჰარჰარეი აზყ, იმჰაყყსუა
აუსმჰაყგატჰკჰა რკნყ, ურტ
ეიყყზკააუეი. ირყჰრააუეი რზყ

ასალი ტეკნოლოგიების გამოყენების
ჩათვლით, საქართველო
ვალდებულებას იღებს იმ
ტერიტორიაზე, სადაც აფხაზური
ენა გამოიყენება და სახელმწიფო
ხელისუფლების ორგანოების
კომპეტენციის, უფლებამოსილებისა
და როლის ფარგლებში:

- ▶ წაასალისოს აფხაზური ენისათვის
დამახასიათებელი გამოხატვის
სახეები და ინიციატივები და
ხელი შეუწყოს ამ ენაზე შექმნილ
ნაშრომებზე ხელმისაწვდომობის
სხვადასხვა საშუალებებს
- ▶ ხელი შეუწყოს აფხაზურ ენაზე
შექმნილ ნაწარმოებებზე
ხელმისაწვდომობის სხვადასხვა
ფორმებს სხვა ენებზე თარგმანში,
დუბლირებაში, დამატებით
სინქრონიზაციასა და სუბტიტრების
გაკეთებაში დახმარების გაწევისა
და განვითარების გზით
- ▶ უზრუნველყოს, რომ
სხვადასხვა სახის კულტურული
ღონისძიებების ორგანიზებასა და
მხარდაჭერაზე პასუხისმგებელმა
ორგანოებმა სათანადო თანხები
გამოყონ აფხაზური ენისა და
კულტურის ცოდნისა და მათი
პრაქტიკული გამოყენებისათვის
იმ ღონისძიებებში, რომლებსაც
ისინი უწევენ ორგანიზებასა და
მხარდაჭერას

▶ Иацхыраарц, абас еиҭш иҭоу аусқәа, акультәратә усмҭаҭгарақәа мҭаҭызго аусхәартакәа рзи, ма ацхыраара азыи атакҭҭхықәра зду аусбартакәа рхатәы ҭцәарақәа рҭны аус рдырурц аҭсуа бызшәа инагҭаны издыруа, егьырт атәыла абызшәақәа реиҭш

▶ Агәықатара рыртарц даеа бызшәак ала ицәажәо рхатарнак ихата иалахәыра акультуратә аусмҭаҭгакәа ралахәырей, уи амҭаҭгарей азы ихымҭадоу атагылазаашьақәа реиқәыршәаразы

▶ Агәықатара ма ацхыраара атара иҭоу аусхәартакәа, ма урт реиқәыршәара атакҭҭхықәра здыло аҭсуа бызшәала иаҭцоу аусумтакәа реизгаразы, ахкыҭҭхәаара рызуреи, рыцәахреи азыргаразыи ма аларцәареи азы.

Атакырҭгьылқәа аҭсуа бызшәа ахырхәара ахьамам рҭны, ахыҭҭхәазара иақәнагозар. Қырттәыла атакҭҭхықәра агоит, азин аужьтҭа агәықатара мҭаҭгарей, ма ацхыраареи изыхәтоу акультуратә аусқәеи, акльтуратә усмҭаҭгарақәеи рфункцианирразы, уаанзатәи апунки инақәырҭшны.

▶ ხელი შეუწყო ისეთ ზომებს, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ კულტურული საქმიანობის ორგანიზების ან მხარდაჭერისათვის პასუხისმგებელ ორგანოებს თავიანთ განკარგულებაში ჰყავდეთ ისეთი პერსონალი, რომელიც სრულყოფილად ფლობს აფხაზურ ენას, ისევე როგორც დანარჩენი მოსახლეობის ენას (ენებს)

▶ წაახალისოს აფხაზურ ენაზე მოსაუბრეთა წარმომადგენლების უშუალო მონაწილეობა კულტურული საქმიანობების დაგეგმვასა და მათი წარმართვისათვის აუცილებელი პირობების შექმნაში

▶ წაახალისოს და/ან ხელი შეუწყო ისეთი ორგანოს ან ორგანოების შექმნას, რომლებიც პასუხისმგებელნი იქნებიან აფხაზურ ენაზე შექმნილი ნაწარმოებების შეკრებაზე, ასლის შენახვასა და პრეზენტაციაზე ან გამოქვეყნებაზე.

იმ ტერიტორიების მიმართ, სადაც ტრადიციულად არ გამოიყენება აფხაზური ენა, თუ აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ამას ამართლებს, საქართველო ვალდებულიება იღებს, ნება დართოს, წაახალისოს და/ან უზრუნველყოს შესაბამისი კულტურული საქმიანობა და კულტურის დაწესებულებების ფუნქციონირება წინა პუნქტის დებულებების შესაბამისად.

*Шэарт аҗсуа амилат аиҗакы
ахатарнакҗәа реиҗш, иара убас
ахархәара шымоуп амилаттә
аиҗакрақәа рыхьчаразы Европатә
аилакратә ахәаатә аконвенциала.
Абри аиқәшахатрала ахәынтқарра
иацхыраауеит иқәнагоу
атагылазаашьяқәа ренәқыршәара
амилаттә аиҗакрақәа рхатарнакҗәа
рзы, урт еиқәдырхарц, идырҗиарц
рхатәы культурен, урт ридентратә
ихадоу аелементқәа (абызшәа, адин,
ацасқәен, акультуратә атынхареи)
ахьчоит ассимиляция амыхьырц
азы. Ахәаатә аконвенция иахьчоит
ауаажәлартә җстазаара ақны
аиҗакрытә абызшәа ахархәа азин
атара, уи иара убас иазкуа абас еиҗш
иқоу аспектқәа, арцақәатә шәқәкәа
рымазаара, чыдала ацаралшареи,
ацараиуратә усбартақәеи рқны
ақазара анура азықатаразы ацентрқәа
реиҗкаареи, рнықәгареи азин, ахьыққәа
ахархәареицци, амәақәа рыахьыққәа
аиҗакырақәа рыбызшәала анцареи,
ахатәы анамтара рықатарара азин
рытара, ауаажәларратә аҗстазаара
ақны абзианы алахәара (урт ирылоуп
ихәынтқарратәым аиҗкаарақәа)
егьырт аусбартаәка рқны ацакырақәа
рыхьчаразы аиқәшахатрақәа
иеқәыршәара.*

төҗевн, როგორც აფხაზური ეროვნული
უმცირესობის წარმომადგენელი, ასევე
სარგებლობთ ეროვნულ უმცირესობათა
დაცვის შესახებ ევროპის საბჭოს ჩარჩო
კონვენციით. ამ ხელშეკრულებით,
სახელმწიფო ხელს უწყობს შესაბამისი
პირობების შექმნას ეროვნული
უმცირესობების წარმომადგენელთათვის,
რათა მათ შეინარჩუნონ და განავითარონ
საკუთარი კულტურა და მათი იდენტობის
ძირითადი ელემენტები (ენა, რელიგია,
ტრადიციები და კულტურული
მემკვიდრეობა) და იცავს ასეთ პირებს
ასიმილაციისგან. ჩარჩო კონვენცია
იცავს სამოგადობრივ ცხოვრებაში
უმცირესობის ენის გამოყენების უფლებას
და იგი ვრცელდება ისეთ ასპექტებზე,
როგორიცაა სახელმძღვანელოების
ქონა, კერძო საგანმანათლებლო და
პროფესიული მომზადების ცენტრების
შექმნისა და მართვის უფლება, სახელების
გამოყენებისა და ქუჩის დასახელებების
უმცირესობის ენაზე განთავსების,
კერძო ხასიათის წარწერების
უმცირესობის ენაზე გაკეთების
უფლება, სამოგადობრივ ცხოვრებაში
ეფექტური მონაწილეობა (მათ შორის
არასამთავრობო ორგანიზაციებში) და
სხვა სახელმწიფოებთან უმცირესობათა
დაცვაზე ხელშეკრულებების გაფორმება.

Арегионалтә ма аитарақәа рбызшәакәа Европатә ахартә Европатә аилакра аконвенциа иаанарҭшоит, уи иацхраауеит аитарақәа рбызшәакәа рыхьчара, избанзар урт рцасла рхатәы бызшәала ицәажәоит атәыла акны. Ари абызшәа амѡақәаҭаҭасикоу Европатә ахартыала иазҭыҭаҭаҭоу ацхыраарей, аусмѡаҭҭаҭәкәеи роуп аҭҭсуа бызшәазы, уи анаҭзарагыҭы Қырҭтәыла агәы иҭоуп.

Арегионалтә ма аитақырақәа рбызшәак а Европатә ахартыен, Европатә аилакра ркны иаццоу адырразы хшәыхәоит, шәахәаҭшырц азы хара хвებ'дака:

*coe.int/minlang
coe.int
coe.ge*

Европатә аилакра ауафы изинкәа рзы икоу аиҭаарақәа раҭхыагылаѡуп аконтинент акны. Уи 47 тәыла алахәуп, урт ркнытә 28тәыла Европатә аилакра алахәылацәа роуп. Европатә аилакра иалахәу зегьы рнапы аҭарыѡит ауафы изин ахьчара Европатә аконвенциа -аиқәшахатра, уи имѡаҭнагоит, ауафы изини, адемократыен, аҭҭкарей ахьчара. Иалахәу атәылақәа рҭы ауафы изин ахьчараз аконвенциа шынарҭоу иахылаҭшуеит Европатә аусзбарта.

რეგიონული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქართია წარმოადგენს ევროპის საბჭოს კონვენციას, რომელიც ხელს უწყობს იმ უმცირესობათა ენების დაცვას, რომლებზეც ტრადიციულად საუბრობენ ქვეყანაში. მოცემული ენის გზამკვლევი მოიცავს ენების ევროპული ქართიით გათვალისწინებულ ხელშეწყობის იმ ღონისძიებებს, რის გამოცენებასაც საქართველო აპირებს აფხაზურის მიმართ.

რეგიონული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქართისა და ევროპის საბჭოზე დამატებითი ინფორმაციისათვის ვთხოვთ, ეწვიოთ ჩვენს ვებ-გვერდებს:

*coe.int/minlang
coe.int
coe.ge*

ევროპის საბჭო არის ადამიანის უფლებათა მოწინავე ორგანიზაცია კონტინენტზე. იგი 47 წევრი სახელმწიფოსაგან შედგება, რომელთაგან 28 ევროპის კავშირის წევრიცაა. ევროპის საბჭოს ყველა წევრმა სახელმწიფომ ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას – ხელშეკრულებას, რომელიც გამომხუღია ადამიანის უფლებების დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დასაცავად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ზედამხედველობს კონვენციის შესრულებას წევრ სახელმწიფოებში.

ABK
KAT

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE